

АНАЛІЗ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Болотова Олена Олегівна,
викладач кафедри державного управління,
публічного адміністрування
та регіональної економіки ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Для достовірного та обґрунтованого судження про ефективність державного управління використовується критерії та показники, що відображають результат управління і отриманий ефект.

Серед науковців поки що відсутня єдина думка щодо оптимальної оцінки ефективності державного управління. Значний внесок в обґрунтування поняття "ефективність державного управління" зробили В. Авер'янов, В. Бакуменко, А. Мельник, Н. Нижник, О. Оболенський та ін. Питання оцінки ефективності державного управління на різних рівнях влади досліджували: Г. Атаманчук, М. Болрідж, К. Вайс, Е. Ведунг, Р. Каплан, Р. Білик, А. Гошко, Г. Мостовий, Г. Одінцова, Д. Нортон, І. Артим. Особлива увага щодо дослідження ефективності системи органів державного управління та оцінки їх критеріїв приділена в роботах вітчизняних науковців В. Сороко та О. Оболенського.

Метою статті є дослідження понятійного та методичного аспектів визначення та оцінювання ефективності державного управління.

Виходячи з того, що ефективність державного управління являє собою багатовимірну сукупність, що включає безліч окремих і, в той же час, тісно взаємопов'язаних і взаємно залежать один від одного процесів і явищ, при визначенні ефективності державного управління використовується багатокритерійний підхід.

Критерії, які виступають в якості основного мірила, і показники, що описують об'єкти, які дозволяють оцінювати рівень і якість управління, диференціюються за сферами суспільної життєдіяльності. Вони бувають кількісні і якісні.

Для характеристики процесів, що відбуваються в економіці країн, що динамічно розвиваються, головним критерієм виступає нарощування суспільного виробництва на базі новітніх науково-технічних досягнень, що веде до зростання продуктивності праці, підвищення якості, різноманітності та технологічності продукції, що випускається. У соціальній сфері очевидно прагнення до здійснення принципу соціальної справедливості, з урахуванням, зрозуміло, закономірностей і форм сучасних суспільних відносин. У духовній сфері, зріє розуміння того, що кожна людина повинна розвиватися фізично, морально і естетично як особистість у вільному, демократичному суспільстві.

При загальній оцінці ефективності функціонування економіки застосовується наступна система показників: ВВП і НД – їх загальний обсяг і розрахунки на душу населення, структура національної економіки, виробництво основних видів продукції на душу населення, рівень і якість життя населення, показники економічної ефективності. Однак ця система в міру розвитку національної економіки може змінитися.

Найважливішими групами показників є такі:

загальний обсяг і розрахунки на душу населення ВВП і НД. При їх зіставленні необхідно дотримуватися таких умов: по-перше, зіставляються показники повинні бути приведені до одного року або до одного і того ж періоду; по-друге, їх необхідно привести до єдиної валюти з урахуванням купівельної спроможності національних валют, тобто по паритетах їх купівельної спроможності (ПКС) і з урахуванням товарної структури ВВП, тобто з урахуванням споживчих витрат сімей, капіталовкладень, соціальних послуг держави та інших поточних державних витрат. Якщо при зіставленні ці умови не дотримуються, то не відбивається реальна картина розвитку країни. Галузева структура національної економіки. Її аналіз проводиться по ВВП, підрахованому по галузям. При зіставленні рівня розвитку за галузевою структурою вивчаються співвідношення між матеріальним і нематеріальним виробництвом, галузями і великими господарськими комплексами;

виробництво основних видів продукції на душу населення. Ці показни-

ки дозволяють судити про можливість країни задовольняти потребу в основних видах продукції, найбільш значущих для розвитку національної економіки. А також про задоволення потреб населення в продуктах харчування, товари тривалого користування;

рівень життя населення. Оцінюється за такими показниками, як: ВВП на душу населення, структура використання ВВП, особливо структура витрат на кінцеве споживання (особистих споживчих витрат). Для аналізу рівня життя використовуються показники: споживчий кошик, прожитковий мінімум, середня тривалість життя, рівень освіти населення, споживання на душу населення основних продуктів харчування в калоріях і протеїновому змісті, рівень кваліфікації трудових ресурсів, чисельність учнів і студентів на 10 тисяч населення, частка витрат на освіту в ВВП; а також показники, що характеризують розвиток сфери. В останні роки для визначення якості життя застосовується індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП), який використовується як альтернатива ВВП для вимірювання соціально-економічного розвитку країни. Він дозволяє оцінити характер і пріоритети в розвитку країни, порівняти її досягнення з іншими державами. ІРЛП являє собою інтегральний показник людського розвитку, що складається з трьох компонентів: довголіття, освіченості та рівня життя [4].

Довголіття вимірюється тривалістю життя, освіченість - комбінацією грамотності дорослих і середньої кількості років навчання, рівень життя - реальним ВВП на душу населення з поправкою на місцеву вартість життя (ППС). Величина ІРЛП коливається від 0 до 1, де 0 – min, а 1 – max. Якщо ІРЛП дорівнює 0,5 і менше - він оцінюється як низький; від 0,5 до 0,8 – середній і від 0,8 до 1 – високий.

Показники економічної ефективності в найбільшій мірою характеризують рівень економічного розвитку країни, прямо або побічно відображаючи якість, стан і рівень використання основного та оборотного капіталу, трудових ресурсів. До них відносяться: продуктивність праці, капіталомісткість одиниці ВВП і конкретного виду продукції, фондівдача одиниці основних

фондів, матеріаломісткість одиниці ВВП або одиниці продукції і т.д. [4].

Найбільшу значимість при оцінці ефективності суспільного виробництва мають такі показники: продуктивність праці (по народному господарству в цілому, по окремих галузях, за видами виробництва); фондвіддача; матеріаломісткість ВВП, вироблених товарів і послуг.

Продуктивність суспільної праці є найважливішим показником ефективності суспільного виробництва і відображає як ефективність живої праці, так і економію суспільної праці, уречевленої в засобах виробництва. Вона обчислюється як відношення виробленого валового внутрішнього продукту до чисельності працівників, зайнятих в галузях народного господарства.

Фондвіддача характеризує ефективність використання основних виробничих фондів в народному господарстві в цілому і в його окремих галузях, на підприємствах.

Матеріаломісткість, розрахована на державному рівні, характеризує рівень матеріальних витрат (сировини, матеріалів, палива, енергії) відповідно на одиницю ВВП, а на рівні окремих галузей або підприємств - ефективність використання предметів праці.

Для оцінки рівня ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів і витрат металу використовуються показники енергоємності і металоемності ВВП.

Всебічна економія матеріальних ресурсів є одним з найважливіших ознак інтенсивного розвитку економіки. Це пов'язано з тим, що більшість галузей промисловості працює в основному на привезених сировині, матеріалах, паливі. У цих умовах забезпечення матеріальними ресурсами галузей народного господарства має розвиватися за такими напрямками: формування економічно ефективних зв'язків, як з сторонами СНД, так і іншими державами Європи та Азії; всемірне ресурсозбереження; послідовна структурна перебудова економіки.

Для вирішення проблеми ресурсозбереження на державному рівні здійснено комплекс заходів, спрямованих на забезпечення та раціональне використання матеріальних ресурсів. Вони охоплюють спеціальні методи управління і стиму-

лювання ресурсозберігаючих діяльності. Ресурсозберігаюча діяльність повинна також забезпечуватися державним регулюванням споживання найважливіших ресурсів шляхом обмеження їх питомих витрат, раціонального застосування заміників дефіцитних ресурсів, а також стимулювання ресурсозбереження за допомогою пільгового кредитування та оподаткування, через фінансування, диференційовану систему амортизаційних відрахувань, систему ціноутворення і т.д.

Агрегований показник, що характеризує ефективність функціонування національної економіки в цілому, поки не розроблений в силу певних труднощів зведення воедино численних і різноспрямованих показників, що характеризують ту чи іншу сторону суспільного виробництва. Спроби його створення зводяться до співставлення сукупних результатів праці за рік (ВВП, НД тощо) із сукупними витратами всіх факторів виробництва, зробленими в відповідному році.

Важливе значення для державного управління набувають критерії загальної соціальної ефективності. Але це, швидше за все не критерії, що відображають результати управління, а критерії, що показують, яким чином, якими формами, методами, застосовуваними в управлінні, забезпечуються показники розвитку економічної, соціальної і духовної сфер суспільства. Ці критерії, в тому числі і політичні, теж дуже важливі для результатів управління [3].

Так як стан розвитку суспільства не завжди можна відобразити через сформовану систему критеріїв і показників, необхідно формувати критерії, здатні відобразити отримані результати. При цьому критерії ефективності повинні не тільки відображати ступінь досягнення поставлених результатів, а й реагувати на виникнення нових проблем в управлінні, а також на негативні наслідки державного управління.

Література:

1. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко ; за заг. ред. А. Ф. Мельник. – К. : Знання, 2009. – 582 с.

2. Якунин В. И. Теоретические аспекты проблемы эффективности госу-

дарственного управления / В. И. Якунин, С. С. Сулакшин, А. Н. Тимченко // Власть. – 2006. – № 8. – С. 7–14.

3. Каплан Р. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Р. Каплан, Д. Нортон ; пер. с англ. М. Павлов. – М. : Олимп; Бизнес, 2004. – 320 с.

4. Теоретичні засади та організаційні механізми реформування державної служби в Україні : монографія / Н. Л. Гавкалова, Л. Й. Аведян, Л. Ю. Гордієнко та ін.; за заг. ред. докт. екон. наук, професора Н. Л. Гавкалової. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 328 с.

Матеріали конференції публікуються в авторській редакції.